

עביר כהנים⁽¹⁴⁾ דמחקי [שהיתה המחיקה שלא כדין], **מצי הדרא בה** [יכולה היא לחזור בה], שהרי זה כאילו לא נמחקה.

אבל אם חזרה בה **משקרב הקומץ** ומשנמחקה המגילה לאחריה, כיון **דבדין עביר כהנים דמחקי**,⁽¹⁵⁾ **לא מצי הדרא בה**.

ומאחר שנתבארה הברייתא, הרי חוזרים אנו א-א לקושייתנו: **קשיא דרבי עקיבא אדרבי עקיבא !?**

שהרי **התם**, בברייתא הראשונה, **אמר רבי עקיבא שמחיקה מעכבא** את האונס [אילו האשה לשתות].

כלומר, השקאתה בעל כרחה, תלויה אך ורק במחיקת המגילה, ואפילו אם נמחקה קודם שקרב הקומץ, ושלא כדין, כיון שמחקו, מחקו.

והוא הדין שאם חזרה בה לאחר שקרב הקומץ שאין מערערין אותה, וכדמפרש הגמרא ואזיל.

והכי קאמר רבי עקיבא:

א. **כל מחמת בריותא** [עומדת על בוריה ואינה מפוחדת] **כלל כלל לא שתיא**, בין אחר מחיקה, בין משקרב הקומץ, ומשום שכוונתה לומר "טמאה אני", וזו היא הרישא של הברייתא, ולכן נחלק על רבי יהודה.⁽¹³⁾

ב. אם חזרה בה **מחמת רתיתא**, שיש לפרש כוונתה לחשש מיתה על אף טהרתה, מכל מקום יש חילוק בין קרב הקומץ ללא קרב הקומץ; כי:

עד שלא קרב הקומץ, דאכתי לא אמחוק מגילה, שהרי דינה להימחק אחר ההקטרה, **אי נמי אמחוק מגילה** [ואפילו נמחקה המגילה] קודם ההקטרה, כיון **דשלא כדין**

אמונתה במים].

13. ובביאור טעמו של רבי יהודה שנחלק על רבי עקיבא אפילו במחמת בריותא, ובעיקר דין זה שמערערין אותה, ראה מה שיתבאר בהערה לקמן כ א על דברי המשנה שם, שמערערין אותה.

14. ב"מנחה חריבה" [יט ב ד"ה שם הא מכתב], דקדק מלשון הגמרא, שהמחיקה נעשית בכהנים, ודלא כה"מנחת חינוך" [מצוה שסו אות לד בנדמ"ח] שכתב בענין המחיקה "ואף על פי שאינו **מבואר** אם צריך כהן, נראה דצריך כהן".

15. משמע מלשון הגמרא, שאם נמחקה המגילה קודם הקטרת הקומץ, שוב יכולה היא לחזור בה

הוא, שאינה רותתת וקאמרה "איני שותה", ודאי **טמאה היא**, ולכך אינה רותתת, דסמכא מעיקרא ואמרה, כי מטינא למשתי לא שתינא". ובהדרא בה מחמת רתיתא פירש רש"י: "שאנו רואים אותה רותתת, דאיכא למימר דאינה מאמנת שלא יבדוקה המים ואפילו היא טהורה, ורוצה היתה לסמוך על טהרתה ולשתות, ולפיכך היא רותתת, וכשמגעת לשתות חוזרת בה".

ומיהו הסברא שכתב רש"י שודאי טמאה היא צריכה ביאור, שהרי אם דעתה לומר "איני שותה", כך יש לה להיות רגועה אם טהורה היא, כמו אם טמאה היא [ואין להקשות: שמה רגועה היא משום שטהורה היא ובטוחה שלא יזיקוה המים, ומשום, שאם אכן מאמינה היא במים שאינם מזיקים לטהורות, למה חזרה בה מלשתות, שלא מסתבר לומר שלפתע נתערעה

האם נאמר: כיון שאמרה "איני שותה" מחמת בריותא, הרי "טמאה אני" קאמרה, וכיון דאחזיק נפשה בטומאה, לא מציא הדרה בה [הואיל והודתה בטומאתה שוב אינה יכולה לחזור בה].

או דילמא, כיון דחזרה בה ואמרה "שותה אני", גליא דעתא, דמחמת ביעתותא, מהפחד שמא ימיתוה המים אף על פי שטהורה היא — הוא דאמרה [גילתה היא את דעתה, שלא מחמת שטמאה היא אמרה "איני שותה", אלא מפחד המים שחששה שיבדקה אף על פי שטהורה היא].

ומסקינן: תיקו.

אמר אברה דשמואל:

צריך שיתן דבר מר לתוך המים.

מאי טעמא?

דאמר קרא: "מי המרים" (1) הרי משמע שמרים כבר קודם שנמחקה לתוכם המגילה, ואם מרירותם היא משום המגילה שנמחקה לתוכה ונבדקת על ידיהם, הרי שאין לקרותם "מים מרים" קודם המחיקה. (2)

ואילו חכא, בברייתא השניה אמר: קומץ מעכב את האונס.

כלומר, אין די במחיקה לבד כדי להשקותה בעל כרחה, אלא צריך שתהיה הקרבת קומץ ומחיקת מגילה לאחריה, אבל מחיקת מגילה שקודם הקרבת הקומץ, אינה גורמת לאונס.

ומשנינן: תרי תנאי הם ונחלקו אליבא דרבי עקיבא.

יש הסובר שאפילו אם נמחקה מגילה שלא כדין, מערערין אותה, ובלבד שלא תהיה מחמת בריותא, וזו היא הברייתא הראשונה.

ויש הסובר בדעתו, שאף צריך שתימחק המגילה לאחר הקרבת הקומץ.

איבעיא להו, נסתפקו בני הישיבה, לדעתו של רבי עקיבא, הסובר שאם אמרה "איני שותה" מחמת בריותא, אין מערערין אותה, ומשום שזה כאילו אמרה "טמאה אני":

אם אמרה האשה תחילה "איני שותה" מחמת בריותא, ושוב חזרה בה, ואמרה "שותה אני" — מהו?

אפילו אחרי הקטרת הקומץ, ואפילו שעבר "בכדי שיעשו" למחיקת מגילה אחרי הקומץ, שהרי מבואר, שאין מערערין אותה אלא אם כן "בדין עבדי כהנים", והיינו שמחקו אחרי הקטרת הקומץ, ועל פי זה נתבאר בפנים; ולשון רש"י בכל הענין סתום בפרט זה.

1. בשני מקומות נאמר "מי המרים":

א. "והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ופרע את ראש האשה וגו' וביד הכהן יהיו מי המרים המאורים. והשביע אותה הכהן", וזה הוא קודם

מחיקת המגילה.

ב. "וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים", ומשמע, שכבר הם מרים קודם שמחה לתוכם את המגילה; ולשון הגמרא "שמרים כבר" מורה שהכוונה ללמוד מן הפסוק השני; וראה מה שכתב והביא בזה ב"מנחה חריבה", וראה גם ב"העמק דבר" בפרשת נשא.

2. כתב המאירי: "מי סוטה אחר שנתן העפר על פני המים, צריך שיתן לתוכן בפניה דברים המרים כדי שתתיירא ותודה. וזהו שאמרה תורה

מתניתין:

וכך הוא הדין:

מגילתה — נגזת, כדי שלא תתבזה. (3)
ומנחתה, אם כבר קדשה בכלי שרת —
מתפזרת [נשרפת] על בית הרשן שבעזרה, (4)

א. אם עד שלא נמחקה המגילה והשם הקדוש שבה, אמרה האשה: "איני שותה" [וכל שכן אם אמרה "טמאה אני"] אין משקין אותה.

[כ א ד"ה שם במשנה].
והביא שם [וכן ב"הערות"] בשם "עין יצחק" להגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל, שפירש, שהשם הקדוש היה נכתב מתחילה על תנאי, שאם לבסוף לא יצטרכו למגילה אין כותבין אותו לשם קדושת השם, והוכיח שם, ששם הנכתב שלא לשם קדושת השם, אין איסור למוחקו; [ויש לדקדק כן מלשון המשנה לעיל ז א: "עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא יימחה על המים"], וראה שם מה שקשה על זה, ממה שמערערין אותה בשביל שגרמה לשם לימחק, כמבואר בתוספות כאן בשם הירושלמי.

וראה שם ב"מנחה חריבה", שהקשה על זה ממה שהוצרכו בגמרא לומר שאין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת, משום שלא נכתבה לשמה [ואשר היא מחלוקת תנאים כמבואר בעמוד ב], והרי תיפוק ליה, שאיגלאי מילתא למפרע שלא נכתב השם בקדושה, ראה שם.

4. א. מנחת האשה האומרת "איני שותה" היא בין המנחות הנשרפות שנשנו במשנה לקמן כג א, ומשם למד רש"י כאן, ש"מתפזרת על בית הדשן" היינו שהיא נשרפת [וראה לקמן כג סוף עמוד א גבי "שיריים מתפזרין על בית הדשן", שלפי פירוש רש"י שם, אין הכוונה לשריפה].

וראה גם בתוספות ביבמות ק א: "דהא מתפזרין [שבמשנתנו] היינו נשרפין, דהא פסולו בבעלים, ואמרינן בפרק כיצד צולין: כל שפסולו בדם ובבעלים, תעובר צורתו, ויוצא לבית השריפה.

"מי המרים", וכבר ידעת שמלת "מי" הוא סמוך, ו"המרים" תואר, כלומר: מי הדברים המרים, רצה לומר שאין נקראים מרים על שם מחיקת המגילה והאלה, ופעולת המים בלבד, אלא שאף מצד עצמן הן מרים.

3. א. בתוספתא [סוטה ב ב] מבואר אף כאן כבסיפא: "עד שלא נמחקה מגילה אמרה איני שותה וכו' המים נשפכין ואין בהם משום קדושה, ומגילתה נגזת וכו'"; וראה במה שנתבאר בהערה על "המים נשפכין" שבהמשך המשנה.

ב. כתב רש"י: מגילתה נגזת בצדי ההיכל, דכל כתבי הקודש שאינן ראויין לקרות בהן, נגזזין שלא יתבזו. והמאירי כתב: ופירשו בתוספתא שגניזתה בצד ההיכל היתה. וטעם גניזתה, מפני שאינה כשירה להשקות בה סוטה אחרת, דהא "לשמה" בעינן. והיינו, שהמשך המשנה "ואין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת", הוא טעם למה היא נגזת.

ורש"י כתב: "שאינן ראויין לקרות בהן".
ג. בתוספות כתבו בשם הירושלמי: "נגזת תחת צירו של [שער] ההיכל, למה? — בשביל לשוחקה"; וראה ב"חזון איש" [ידים סימן ח סקי"ז ד"ה והא דאמרינן] שכתב: "צריך לומר שאין ציר הדלת מוחק לשעה, שמקפלין אותה והכתב בפנים, אלא שנשחק הקלף וימהר לירקב. וגרמא זו [באיסור מחיקת השם] שרי", ראה שם היטב, וראה אריכות בענין זה ב"מנחה חריבה"

ששם שורפים את כל פסולי המוקדשים שמקום אכילתן הוא בעזרה, ואף מנחת סוטה קדשי קדשים היא, ואינה נאכלת אלא בעזרה.

ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת, שהרי לא נכתבה לשמה. (5)

ב. ואם כבר נמחקה המגילה, ואמרה "טמאה אני", אין משקין אותה, כי היות ואמרה "טמאה אני" כבר בדוקה ועומדת היא, ומים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק. (6)

וכך הוא הדין:

המים — נשפכין. (7)

אבל מדברי הרמב"ם [פרק ד מסוטה] נראה שדין משנתנו והדין השנוי במשנה לקמן כג א, שני דינים הם, שהרי הביא את דין משנתנו בהלכה ד, והביא גם את דין המשנה הבאה בהלכה יד [ולא כתב כלשון המשנה שם: "ואלו שמנחותיהן נשרפות"], וראה מה שביאר את שיטתו ב"מרומי שדה".

ב. בגמרא לעיל ו ב מבואר שאותה משנה בהכרח עוסקת כשקדש בכלי, שאם לא קדש בכלי, יכול הוא לפדותה, וכן משנתנו עוסקת בשקדשה בכלי, וכמו שכתב רש"י.

ולפי זה משנתנו היא כשיטת הסוברים "מקריב את מנחתה ואחר כך היה משקה", כי לתנא קמא הסובר "משקה ואחר כך מקריב את מנחתה", הרי עד לאחר ההשקאה היתה המנחה בכפיפה מצרית ביד האשה, וכדלעיל יט א בהערה 6 [ובגמרא לקמן עמוד ב על המשך המשנה: "אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות", מפרשנין לה דלא כתנא קמא].

ג. ראה עוד בענין שריפת המנחה במשנה לקמן כג א, ובמה שיתבאר בהערות שם; וראה עוד שם, קושיית רבינו עקיבא איגר וה"קרון אורה".

5. ראה הערה 3 בשם המאירי.

6. כמבואר לעיל טעם זה בגמרא יט ב בדברי רבי עקיבא, וראה הערה 7 כאן.

7. א. כתבו התוספות בשם הירושלמי: "לול קטן

היה שם, ושם המים נשפכים".

ב. כתב רש"י: "המים נשפכין: כיון דאמרה טמאה אני בדוקה ועומדת היא, ומים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק", ובפשוטו הוא טעם לאי השקאת הסוטה, ולא לשפירת המים; אבל במאירי כתב: "והמים נשפכים, שאף על פי שנמחקה המגילה לתוכן, אין בהם קדושה, שאין קדושתה אלא לברר את הספק", ואם כן יתכן שלזה כיוון רש"י, [וראה בתוספתא ב ב, שמבואר, כי המים נשפכין גם באמרת "איני שותה" קודם מחיקת המגילה, ובוה יש לעיין שהרי יכולה לחזור בה].

ומשמע מדברי המאירי שהיתה למים קדושה, וכמאמר הכתוב: "מים קדושים". ראה לעיל טו ב. אלא מאחר שכבר אין היא ראויה לברר את הספק, פקעה קדושתה. וראה בדברי המגיה מה שהביא מדברי האחרונים, וראה אריכות ב"דבר שאול" סימן לה.

וראה ב"חזון יחזקאל" על התוספתא שביאר, שאין המים ראויים [ואפילו קודם מחיקה] להשקות בהם סוטה אחרת, ומשום דלגבי סוטה אחרת חשובים המים כאילו כבר נעשתה בהם מלאכה, מה שנתנום בכלי חרס להשקות סוטה זו [וכל שכן כשמחקה בה מגילה], ובתוספות [טו ב ד"ה מה מים, ראה שם, וצ"ע] משמע, כי מים שנעשה בהם מלאכה, פסולים הם להשקאת סוטה.

ובעיקר מה שכתב המאירי שאין בהם קדושה,

ומנחתה — מתפזרת [נשרפת] (8) על בית הרשן.

ג. אבל אם נמחקה המגילה ושם הקדוש שבה, (9) ולא אמרה "טמאה אני", אלא אמרה "איני שותה", אז הדין הוא:

מערערין אותה [פותחין את פיה שלא בטובתה, ושופכין את המים לתוך גרונה] (10) ומשקין אותה בעל כרחא. (11)

ועתה מבארת משנתנו את אשר קורה עם

שנסתפק בזה ה"מנחת חינוך" במצוה תלו [אות ז בנדמ"ח; ומיהו, ה"מנחת חינוך" נסתפק בזה אחר זה, ולא בכת אחת].

10. א. על פי רש"י יט ב ד"ה הג"ת ת"ר, והוא על דרך שפירש רש"י לעיל יח ב ד"ה מערערין אותה [כשנטמאה אחר השבועה]: "המים חוזרין לה לתוך גרונה, כאדם הנחנק על ידי משקה, נראה כעושה ערער", וכן מפורש ברש"י איוב לט ל שהביא ב"גליון הש"ס", ראה שם.

11. א. כתב רש"י: "מערערין אותה: דדילמא טהורה היא, ומחמת רתיתותא קאמרה"; ולא בא לתת טעם לעצם הערעור, שאין זה טעם לחלק בין נמחקה ללא נמחקה; ועיקר הדין נלמד מפסוק כמבואר לעיל יט ב.

אלא שרש"י בא לפרש, שלא נאמר: מן הסתם חזרה בה משום שטמאה היא ובוחרת בחיים, שאם היתה זו הודאה בטומאתה, לא היו משקים אותה, כדין האומרת "טמאה אני".

ב. לעיל יט ב נחלקו רבי עקיבא ורבי יהודה, שלרבי עקיבא אין מערערין אלא כשאמרה "איני שותה" כשהיא מפוחדת [מחמת רתיתא], אבל כשהיא אמיצה וחוזרת בה [מחמת בריותא], לא, כי אז מתפרשים דבריה כהודאה שטמאה היא; ולרבי יהודה בין כך ובין כך מערערין.

וב"תוספות יום טוב" כאן נסתפק, אם דברי רש"י הם רק לרבי עקיבא, או דילמא שאף לרבי יהודה מערערין אותה כשאמרה מחמת בריותא משום דתלינן בביעתותא; ולא נתבאר איך אפשר לפרש באופן אחר, שאם אף הוא מודה שזה חשוב כאומרת טמאה אני, הרי פשיטא שלא

ראה בתוספות בשם הירושלמי, שהובאו שם שתי ברייתות, באחת תני יש בהן קדושה, ובאחת תני אין בהם קדושה.

8. ברש"י לעיל הוכיח שמנחתה נשרפת באומרת "איני שותה", מן המשנה לקמן "ואלו שמנחותיהן נשרפות האומרת טמאה אני לך וכו', והאומרת איני שותה", ואם כן ממקום שבאת יש ללמוד גם לכאן; וראה מה שכתב המאירי ומה שהעיר עליו המגיה.

9. בתוספות הביאו מירושלמי, שנחלקו בית שמאי ובית הלל בשיעור המחיקה מאותיות השם, כדי שלא תוכל לומר "איני שותה": לבית שמאי די באות אחת, ולבית הלל צריך שתי אותיות, ו"טעמא דבית הלל: כדי לכתוב י"ה".

וב"דבר שאול" [לג י] ביאר טעמם של בית שמאי, משום דבמחיקת אות אחת מן השם כבר עבר על "לא תעשון כן לה' אלהיכם" כמו שהביא שם מהספרי, ואם כן "גרמה לשם לימחק" [שזה טעם הערעור, כמבואר בתוספות בשם הירושלמי], וראה שם טעמם דבית הלל שלא חשו לזה; ובביאור סברת בית הלל: "כדי לכתוב י"ה", ביאר, דזה שיעור חשיבות בשם, משום שמצינו שם בן שתי אותיות כגון י"ה, ולא דוקא כשנמחק י"ה מן השם, אלא הוא הדין בשנמחק אותיות אחרות, וכדמשמע מלשון הירושלמי כדי לכתוב.

והוכיח מכאן שאף אחר מחיקת אות אחת אסור למחוק אות נוספת, שאם לא כן, תוספת מחיקה של אות שניה אינה כלום, ולמה יערערו אותה דוקא אחר שתי אותיות, והביא שם

האשה על ידי שתיית המים:

אינה מספקת לשתות, (12) עד:

שפניה מוריקות [נעשות ירוקות, כלומר: צהובות], **ועיניה בולטות**, **והיא מתמלאת גידין**, הגידין שבלחיה נופחין ונראית כמליאה גידין, וגם בשרה נעשה שיטה שיטה של נפיחה, וכמין שרביטין מזורקין בה.

והם, העומדים שם, **אומרים**: (13)

הוציאוה! הוציאוה! [פעמיים] (14) **כדי שלא**

תטמא את העזרה [עזרת נשים], שהיא היתה עומדת בשער ניקנור שבין עזרת נשים ועזרת ישראל, ומקום השער הזה היה קדוש כקדושת עזרת הנשים, שהיא קדושת מחנה לויה. (15)

אם יש לה זכות, היתה תולה לה את מיתתה למשך זמן.

יש זכות שהיא תולה שנה אחת, **ויש זכות שהיא תולה שתי שנים**, **ויש זכות שהיא תולה שלש שנים**, ויתבאר בגמרא.

אותה עד שתגמור לשתות את כולה; ולכן מקשה כאן הירושלמי על מה ששינונו: "אינה מספקת לשתות", דמשמע שאינה גומרת לשתות! ומפרש הירושלמי: "כאינש דאמר: לא אספיק פלן למישתי עד דאיתחלחל", [כדרך שאומרים אנשים: לא הספיק פלוני לשתות עד שנרעד גופן], אבל אינה נבדקת עד שתשתה את כולה; [ועיקר הכוונה היא, שאינה משתהה כלל אחר השתיה, ומיד פניה מוריקות, "הערות"].

13. יתכן, שהאנשים העומדים שם, אומרים כן לנשים העומדות שם, ראה לעיל ח ב; אך ב"מנחה חריבה" בגמרא בעמוד ב פירש, שהכהנים אומרים לעומדים שם, כי הכהנים אינם יכולים ליטמא למת; ולשון הרמב"ם [סוטה ג טז] הוא: "ואם טמאה היא, מיד פניה מוריקות וכו", והן אומרין הוציאוה הוציאוה שלא תפרוש נדה, והנדות מטמאות עזרת נשים, והן מוציאין אותה מעזרת נשים שהיא עומדת בה".

14. על פי "תוספות יום טוב".

15. כתב רש"י: "שלא תטמא העזרה: שערי ניקנור, או עזרת נשים שתצא דרך שם; ולקמיה

ישקוה, וכדין אומרת "טמאה אני"?

ג. בתוספות בשם הירושלמי ביארו את טעם הערעור "למה? — שגרמה לשם שיימחק"; ואין כוונתם לתת טעם לכתוב "והשקה" שממנו אנו לומדים דין זה, כמבואר בסוגיא לעיל; אלא שאם לא היה מקום לחלק בין נמחקה ללא נמחקה, היה לנו לפרש את הפסוק "והשקה" שאפילו אם לא נמחקה אינה יכולה לומר "איני שותה".

וראה ביאור בטעם הירושלמי ב"דבר שאול" [לג ט]; וראה עוד שם בשם הירושלמי בסנהדרין [ח ו] שגם הבעל אינו יכול לומר "איני משקה" אחר שנמחקה המגילה, וראה שם שהביא מדברי האחרונים שדנו בזה.

ד. ראה לעיל יד ב שאף לאחר מחיקת המגילה צייתה תורה ליגעה כדי שתודה שטמאה היא, ולא תמות, שהתורה חסה עליה, וראה שם בתוספות, וראה שם ב"תוספות יום טוב"

12. לפי פשוטו היינו שאינה גומרת לשתות עד שפניה מוריקות; אבל בירושלמי בפירקין בהלכה ב מבואר, שלדעת הסובר "מקריב את מנחתה ואחר כך משקה" [שהוא התנא של משנתנו, כמבואר בגמרא], סובר: שאין המים בודקין

מכאן אומר בן עזאי:

חסיד שוטה, ורשע ערום, ואשה פרושה
[מתבארים בגמרא] —

חייב אדם ללמד את בתו תורה, כדי שאם
תזנה, ותשתה מי סוטה, ולא תמות, תדע
מדרשת הכתובים⁽¹⁶⁾ שהזכות היא זאת
שתולה לה שלא תמות, ולא תוציא לעז על
המים המרים שאינם בודקים.

ומכות פרושין, המכה את עצמו בכתלים,
להראות שהוא עניו וצנוע, ובגמרא יתבאר
עוד בזה.
הרי אלו מבלי⁽¹⁸⁾ עולם:

רבי אליעזר אומר:

גמרא:

כל המלמד את בתו תורה, לומדה תיפלות
[דברים תפלים],⁽¹⁷⁾ ויתבאר בגמרא.

אמר רבי יהודה אמר שמואל, משום רבי
מאיר [שהיה סופר]:

רבי יהושע אומר:

כשהייתי לומד תורה אצל רבי עקיבא, הייתי
מטיל קנקנתום לתוך הדיו, [חומר הניתן
לתוך הדיו כדי שלא יימחק], ולא אמר לי
רבי עקיבא דבר.

רוצה אשה בקב ותיפלות, מתשעה קבין
ופרישות, ויתבארו דבריו בגמרא.

הוא — רבי יהושע — היה אומר:

בעוונותינו הרבים, שקבלת האבות נטרופף מאד
מאד, וגם מצוי שאינו דר במקום אבותיו כלל,
ובפרט אותן שמרגילות עצמן ללמוד כתב ולשון
העמים, בודאי מצוה רבה ללמדם חומש, וגם
נביאים וכתובים ומוסרי חז"ל, כגון מסכת אבות
וספר "מנורת המאור" וכדומה, כדי שיתאמת
אצלם ענין אמונתנו הקדושה, דאי לאו הכי,
עלול שיסורו לגמרי מדרך ד', ויעברו על כל
יסודי הדת ח"ו.

פריך: והא אמרינן בעלמא דשערי ניקנור [שהיו
פתוחים לעזרה] לא נתקדשו [בקדושת עזרה],
וכל שכן עזרת נשים [עצמה], ומת מותר ליכנס
במחנה לוייה [שהיא קדושת עזרת הנשים]?!";
והגמרא מיישבת, שהחשש הוא לטומאת נדה
שאסורה להיות במחנה לוייה.

16. וכמבואר בגמרא שהוא נלמד מדרשת
הכתובים, רש"י.

18. ויש גורסים: מכלי עולם; וב"תוספות יום
טוב" הביא מהרמב"ם: "ומה שכתב מבלי עולם
או מכלי עולם, שאלו הדברים מפסידים מציאות
האדם", וביאר: "ירצה מציאות האדם, לפי
שהוא עיקר הבריאה בעולם השפל", כלומר ולכן
הם נקראים "מבלי עולם".

17. א. היינו: כאילו מלמדה תיפלות, כמבואר
בגמרא.

ב. כתב ב"לקוטי הלכות": ונראה, דכל זה
דוקא בזמנים שלפנינו, שכל אחד היה דר במקום
אבותיו, וקבלת האבות היה חזק מאוד אצל כל
אחד ואחד, להתנהג בדרך שדרכו אבותיו,
וכמאמר הכתוב: "שאל איבך ויגדך", בזה היינו
יכולים לומר שלא תלמוד תורה, ותסמוך
בהנהגתה על אבותיה הישרים; אבל כעת

והרע"ב כתב: הרי אלו מכלי העולם:
שרוצים להראות לבריות שהם חסידים ואין
תוכם ככרם.

ואילו כשבאתי אצל רבי ישמעאל, אמר לי רבי ישמעאל:

בני מה מלאכתך? ואמרת לי: לבלר סופר אני.

אמר לי רבי ישמעאל:

בני הוי זהיר! שהרי מלאכתך מלאכת שמים היא, והיזהר:

שמא תחסיר אות אחת מן הכתוב, כגון: שתחסר בפסוק "וה' אלהים אמת" את האות 'א' מהתיבה "אמת".

או תותיר אות אחת על הכתוב, כגון: שתוסיף ו' על "בראשית ברא", ותכתוב "בראו" שהוא לשון רבים.

ונמצאת אתה מחריב את כל העולם כולו. (19)

אמרת לי רבי ישמעאל:

דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו, וקנקנתום שמו ועל ידי כך אין הדיו נמחק, ומפרש הגמרא ואזיל, מה תשובה היא זו לדברי רבי ישמעאל.

אמר לי רבי ישמעאל: וכי מטילין קנקנתום

לתוך הדיו בכתיבת פרשת סוטה שבספר תורה!?

והרי התורה אמרה בפרשת סוטה "וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים". מלמד הכתוב כי בכתיבת פרשת סוטה צריך שיכתוב דוקא כתב שיכול למחות, וסובר רבי ישמעאל, שאפשר למחוק לתוך מים המרים אף מתוך ספר תורה, ולכן צריך שתהא פרשת סוטה שבספר תורה כתובה בכתב שיכול להימחות. (20)

אמר מר: אמרת לי: דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו:

תמהה הגמרא: מאי קאמר ליה רבי ישמעאל לרבי מאיר, ומאי קא מהדר ליה, [וכי מה אמר לו רבי ישמעאל מאיר, עד שהשיב לו תשובה זו], והלא תשובה שלא ממין הטענה היא!?

ומפרשינן: הכי קאמר ליה רבי מאיר לרבי ישמעאל:

לא מיבעיא בטעויות דחסירות ויתירות, שאין לחוש להם בכתיבתי, כיון דבקי אנא! (21)

אלא אפילו למיחש לזכוב, דדילמא אתי ויתיב אתגיה דדלי'ת [לחוש שמא יתישב

מפרשים כפשוטו, שרבי ישמעאל אסר עליו את הקנקנתום בכל התורה כולה, כי "שמא היה דורש גזירה שוה מסוטה — או "כתיבה כתיבה" או גזירה שוה אחרת; אי נמי מדרבנן".

21. לפי פשוטו הכוונה היא, שבקי הוא בחסירות ויתירות; אך זה אי אפשר, שהרי כשאמר לו שלא לכתוב "אמת" בלי אל"ף, לא נתכוון

19. ראה בספר "מנחה חריבה" [עמוד צז ד"ה שייך] מה שהביא מדברי הראשונים והאחרונים ללמוד מסוגיא זו לענין הכשר ספר תורה כשהוא חסר או יתר.

20. נתבאר על פי רש"י כאן, ועיקר סברא זו מבוארת בהמשך הסוגיא בעמוד ב, ראה שם בהערות; אבל התוספות בעירובין יג א ד"ה חוץ,

טהור ומראה לו פנים לכך, ועל דבר טהור היה אומר שהוא טמא, ומראה לו פנים לכך.

לפיכך **אתא** רבי מאיר לקמיה דרבי ישמעאל, ונמר גמרא [למד אצלו המשניות שקיבל רבי ישמעאל מרבתינן].

והדר [חזר] רבי מאיר ואתא לקמיה דרבי עקיבא, וסבר מרבי עקיבא סברא, לעמוד על טעמי המשנה מפני מה זה טמא וזה טהור, זה אסור וזה מותר, ועל מה כל דבר נסמך ועל איזה מקרא, וזה תלמוד שהיה בימי התנאים; ולהבין דבר מתוך דבר, כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מהיכן ילמדוהו, ולאיזה משנה ידמוהו.

אלא הא דאקשינן: אסרה אאסרה, עדיין קשיא?!

ומסקינן: קשיא!

תניא:

רבי יהודה אומר: אומר היה רבי מאיר: לכל דבר הטעון כתיבה מטילין קנקנתום לתוך הדיו.

חוץ מפרשת סוטה בלבד, הן זו הכתובה כ-ב בספר תורה, והן פרשת סוטה הנכתבת עבור מגילת הסוטה.

רבי יעקב אומר משמו של רבי מאיר: מותר להטיל קנקנתום אף בפרשת סוטה שבספר תורה, חוץ מפרשת סוטה של מקדש שנותן לתוך מים המרים!

לו זכוב על הבליטה שבימין הדל"ת] ומחיק ליה, ומשנה ליה רי"ש [וימחוק את התוספת שבאות דל"ת, ותיראה האות כרי"ש] —

אף לזה אין לחוש, כי דבר אחד יש לי, שאני מטיל אותו לתוך הדיו, וקנקנתום שמו, ושוב אין הזכוב יכול למוחקו.

ומקשינן על מה שאמר רבי מאיר, שלמד תחילה אצל רבי עקיבא והתיר לו, ושוב למד אצל רבי ישמעאל ואסרה לו:

ומקשינן: איני [והרי לא כך היה]?!?

והא תניא: אמר רבי מאיר:

כשהייתי לומד תורה אצל רבי ישמעאל, הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו, ולא אמר לי דבר, וכשבאתי אצל רבי עקיבא אסרה עלי.

ואם כן: א. קשיא שמוש אשמוש [את מי שימש רבי מאיר תחילה]?!?

ב. קשיא אסרה אאסרה [מי אסר ומי התיר]?!?

ואמרינן: בשלמא שמוש אשמוש [את מי שימש רבי מאיר קודם למי] לא קשיא, כי הן זה והן זה אמת; ומשום:

דמעיקרא אתא רבי מאיר לקמיה דרבי עקיבא שהיה חריף מאד.

וכיון דלא מצוי רבי מאיר קם אליביה [לא הבינו], לפי שהיה אומר על דבר טמא שהוא

והכוונה היא שהוא בקי במלאכתו, כלומר: מומחה, ויודע לדייק לכתוב את שבדעתו, לא להחסיר ולא להותיר.

שיטעה ביתירות, אלא שישגה בכתיבתו, ובקיאתו בחסירות ויתירות לא תועיל לו מאומה!